

خلاصه آموزش حرم شناسی
برای آزمون بدو خدمت خادمیاران

مدیریت آموزش حرم مطهر رضوی

گروه حرم شناسی

کشیک ششم آموزش حرم مطهر

بهار ۱۴۰۲

خلاصه آموزش حرم شناسی

بسم الله الرحمن الرحيم

آستان قدس رضوی، گسترش فرهنگ اسلامی و کسب معنویات هموطنان گرامی را اصلی ترین وظیفه خود می داند و همین اصل باعث توسعه حرم مطهر رضوی و ایجاد مجموعه های گوناگون در این فضای روحانی شده است.

حضور سالانه بیش از ۲۵ میلیون زائر در حرم مطهر امام رضا(ع) علاوه بر لزوم گسترش فضاهای زیارتی، فرهنگی، خدماتی و اطلاع رسانی، افزایش آگاهی عمومی را طلب می کند و آشنایی خادمین از حرم و حرم شناسی از ضروریاتی است که تولیت معزز آستان قدس رضوی در این راستا بیان فرموده اند: "به روز شدن اطلاعات خدام نسبت به حرم مطهر رضوی و حرم شناسی، یکی از ضروریاتی است که همه خدمتگزاران باید به آن توجه کنند." لذا با عنایت به اهمیت این مهم، همه خادمین عزیز می بایست با هدف خدمتگزاری بیشتر و دقیق تر به زائرین گرامی، در صدد یادگیری کامل آن برآیند و بطور مستمر، اطلاعات خود را به روز رسانی نمایند.

مقام معظم رهبری در حکم انتصاب تولیت محترم آستان قدس، می فرمایند: "خدمتگزاری آستان قدس رضوی، افتخار معنوی بزرگ و زمینه بهره مندی از روحانیت آن خورشید فروزان و تقرّب به ساحت ولایت آن مهر درخشان است. این فرصت کم نظیر را مغتنم بشمارید و همه توش و توان خود را مصروف آن سازید و سرمایه های معنوی را که بحمدالله از آن برخوردارید، در پرتو آن افزایش دهید."

مطالب زیر در راستای دستیابی به این رسالت مهم و رفع نیازهای ضروری خادمان و زائران گرامی در حوزه های مختلف فرهنگی، خدماتی و نیز برای پاسخگویی به سؤالات آنان، بیان شده است.

بخش اول: امام شناسی اولیه

معرفی مختصر امام(ع):

نام: علی (سومین علی: ۱- علی بن ابیطالب(ع) ۲- علی بن الحسین زین العابدین(ع) ۳- علی بن موسی الرضا(ع))

لقاب: رضا - صابر - صادق - رضی - وفی - زکی - ولی - عالم آل محمد(ص)

(لقب، یعنی اسم یا صفتی که دلالت بر مدح یا ذمّ کند که بعد از اسم نخستین می آید و فرد دارای آن صفت می باشد)

مشهورترین لقب: رضا

کنیه: ابوالحسن

(کنیه: در فرهنگ عرب برای انتخاب کنیه افراد، گاهی از نام فرزند آن شخص استفاده میشود که معمولاً نام فرزند بزرگتر به کلمه

"اب" یا "ام" اضافه میشود. گاهی هم بدون توجه به نام فرزند است مثل ابوتراب به جهت خاکی بودن سبک زندگی امام علی(ع)

.)

(چون کنیه امام کاظم(ع) هم ابوالحسن بود، در منابع شیعی امام رضا(ع)، به ابوالحسن ثانی یاد شده است).

محل تولد: مدینه

تاریخ ولادت: ۱۱ / ۱۱ / ۱۴۸ (۱۱ ذی القعدة ۱۴۸) هجری قمری

نام پدر: امام موسی بن جعفر(ع)

خلاصه آموزش حرم شناسی

نام مادر: تکتم ، نجمه ، خیزران . بعد از ولادت امام رضا(ع) ، امام کاظم(ع) نام طاهره را برای او برگزیدند. وی از اهالی نوبه واقع در شمال آفریقا بود. آرامگاه ایشان در مدینه منوره و در قبرستان متروکه ای در محلی بنام مشربۀ ام ابراهیم (منطقه شیعه نشینان)، واقع شده است.

نام همسر امام رضا(ع): سبیکه ، ریحانه.

تاریخ به امامت رسیدن: ۲۵ رجب سال ۱۸۳ ه. ق

سن امام(ع) در زمان به امامت رسیدن: ۳۵ سال (۱۴۸ - ۲۰۳) نشانه گذاری ذهنی: ۳+۵=۸

مسیر حرکت اجباری امام(ع): آغاز حرکت، اواخر سال ۲۰۰ ه. ق از مدینه - بصره - سوق الاهواز(خوزستان امروز، منزل علی بن مهزیار) - فارس - کویر - خورآسان - مرو

سال ورود به خاک ایران: اوایل سال ۲۰۱ ه. ق

مدت امامت: ۲۰ سال (۱۰ سال در زمان هارون + ۵ سال در زمان امین + ۵ سال در زمان مأمون لعنة الله عليهم اجمعين)

تاریخ شهادت: آخر صفر سال ۲۰۳ ه. ق ، در سن ۵۵ سالگی (بر اثر اجرای نقشه شوم مأمون علیه آئینه).

مدفن امام(ع): درباغ حکومتی حمید بن قحطبه (والی و حاکم خراسان) و در داخل بنای هارونی واقع در روستای سناباد که بعداً، مشهدالرضا نام گرفت. (نفر اول مدفون در این بنا ۱۰ سال قبل، هارون علیه آئینه بود)

محل شهادت: مشهدالرضا(ع)

نام قدیم مشهدالرضا(ع): قریه سناباد

حدیث قدسی سلسله الذَّهَب: یکی از مهمترین وقایعی بود که در مسیر حرکت اجباری امام(ع) و در نیشابور رخ داد.

متن حدیث قدسی: "كَلِمَةٌ لِإِلَهِ الْإِلَهِ حِصْنِي ، فَمَنْ دَخَلَ حِصْنِي أَمِنَ مِنْ عَذَابِي ، بِشَرُوطِهَا ، و أَنَا مِنْ شَرُوطِهَا" (توضیح اینکه عبارت " بشرطها " ، در متن سند حدیث، وجود ندارد).

پیامبر اکرم(ص) لقب " بَضْعَةُ مَنِي " (پاره تنم) را به دو نفر خطاب کرد: به حضرت فاطمه(س) و به حضرت رضا(ع).

بخش دوم: حرم شناسی

مفاهیم اولیه اماکن متبرکه

رواق: فضای عبادی ، مسقف ، دارای کتیبه بر روی دیوارها و یا آئینه کاری (تعداد رواقها در حال حاضر: ۳۵ تا) . به رواق ، پیش خانه یا مقدم خانه هم می گفتند.

اسامی رواقهای روستحی: (۲۹ تا)

دارالولایه - دارالاحلاص - توحید خانه(اشعار صلوات ۱۴ معصوم(ع) خواجه نصیر اطراف دیوارها درج شده است) - دارالشرف - دارالشکر(از دارالشرف به دارالشکر، درب خیامی وجود دارد - مدفن آیت الله طیبی"ره") - دارالفیض(مدفن پدر مقام معظم رهبری، آسید جواد خامنه ای"ره") - الله وردی خان (بی نظیرترین رواق از نظر تزئین است که قبلاً به آن مهمانخانه می گفتند) - حاتم خانی (پایین پای مبارک با درب طلا) - دارالضیافه - دارالسعادة - نجمه خاتون(دارالحکمه قدیم) - دارالسُرور - دارالذکر(قدیم مدرسه علینقی میرزا و روباز بود) - دارالعزّه - دارالسلام (توسط بانو پریزاد ساخته و تکمیل میشود) - دارالحفاظ (روبروی ضریح مطهر با درب طلا) - دارالسیاده(روی درب ورودی به دارالحفاظ ، وقایع زلزله و بازسازی سال ۱۰۸۶ نوشته شده است که عین آن در ۴ ترنج روی گنبد است) - دارالزهد - شیخ بهایی(ره) (محمد بهاءالدین عاملی معروف به شیخ ذوالنون) - دارالعباد - امام خمینی(ره) - دارالهدایه - دارالرحمة - دارالقرآن (مدرسه دو در) - دارالنور - مدرسه پریزاد(بانو پریزاد ندیمه بانوگوهرشاد و از نوادگان خواجه ربیع است که این مدرسه را بنا کرد) - دارالکرامه - کودک (کوثر قدیم) - غدیر.

خلاصه آموزش حرم شناسی

اسامی رواقهای زیرسطحی: (۶ تا)

دارالحجّة (عج) - شیخ طوسی (ره) - شیخ حر عاملی (ره) - حضرت معصومه (س) (دارالاجابه قدیم که در طبقه زیرین دارالولایه قرار دارد) - حضرت زهرا (س) - دارالمرحمة .

صحن: فضای عبادی، غیر مسقف (رو باز)، دارای کتیبه بر روی دیوارها (تعداد صحن ها در حال حاضر: ۹ تا)

بست: فضای غیر مسقف (رو باز)، بدون کتیبه، محل عبور و مرور زائرین (ورود به حرم و خروج از حرم). بست، گذرگاهی است که خارج حرم را به داخل حرم وصل می کند. بست، همانطور که از معنی کلمه مشهود است، مفصلی است برای بستن درهای حرم مطهر و محافظت از حرم در مواقع خطر. (تعداد بست ها در حال حاضر: ۸ تا)

گلدسته (مناره): جمعا ۱۲ گلدسته در حرم وجود دارد: ۲ تا در مسجد جامع گوهرشاد - ۲ تا در صحن انقلاب اسلامی - ۲ تا در صحن جمهوری اسلامی - ۶ تا در صحن پیامبر اعظم (ص).
مناره طلا کنار گنبد، قدیمی ترین مناره است که ۱۰۰۰ سال قدمت دارد.

روضه منوره: روضه = باغ، بوستان منوره = نورانی، درخشنده روضه منوره = باغ درخشنده
روضه رضوان = باغ بهشت

بقعه: یعنی بنا و ساختمانی که مدفن امامان معصوم (ع) یا امام زادگان (ع) و یا مشاهیر دینی است.
بقعه مبارکه: بنای چهار دیواری مسقفی که اطراف ضریح مطهر است و امام (ع) در آنجا مدفون هستند.
قبلا بنای هارونیه (چهار طاق) نام داشت و منفور بود ولی از زمان تدفین امام (ع)، بقعه مبارکه نام گرفت و به جهت وجود نازنین امام (ع) تقدس یافت و مورد توجه شیعیان قرار گرفت.

قبة: پوشش داخلی سقف. به اولین سقفی که بالای ضریح مطهر قرار گرفته و از داخل دیده میشود، قبه گفته میشود.

ضریح: صندوق (صندوق، اتاق یا اتاقک مشبک چوبی یا فلزی)
ضریح کنونی: اکنون ضریح پنجم که به سیمین و زرین، ضریح نور، ضریح آفتاب هم معروف است از اسفند سال ۱۳۷۹ توسط استاد فرشچیان طراحی و نصب شده است.
در دو نوار فوقانی خارجی ضریح مطهر، سوره های مبارک یس و دهر به خط ثلث مزین شده است. ضریح ۱۴ محرابه دارد بنام ۱۴ معصوم (ع) که نامشان روی آن نوشته شده است.

سرداب مطهر: سرداب، به اتاقک هایی در زیر سطح زمین گفته می شود مانند قبرستان وادی السلام در نجف اشرف.
دسترسی به سرداب مطهر از رواق حضرت معصومه (س) (دارالاجابه قدیم) می باشد.

گنبد: به پوشش دوم و خارجی سقف که در بالای سقف اول قرار گرفته است، گنبد یا همان خود یا کلاه خود گفته میشود که در واقع، محافظ سقف اول است.

خلاصه آموزش حرم شناسی

بعد از سفر شاه عباس اول صفوی با پای پیاده از اصفهان به مشهد، از سال ۱۰۱۰ تا ۱۰۱۶ ه.ق گنبد (که توسط ازبکها در سال ۹۹۷ ه.ق، نفائس تاراج و طلاهای گنبد دزدیده شد) مرمت گردید. ماجرا توسط علیرضا عباسی، خطاط صفوی در کتیبه دور گنبد، با خط ثلث نوشته شده است.

بعد از زلزله سال ۱۰۸۴ ه.ق، در زمان شاه سلیمان صفوی، در سال ۱۰۸۶ ه.ق، گنبد مرمت و طلاکاری شد. این واقعه در ۴ ترنج اطراف گنبد، به خط امامی اصفهانی ثبت شده است.

سنگ مرقد : سنگ کنونی مرقد ، سنگ سوم است.

مَضَجَع : جای گرفتن بر پهلو و خوابیدن ، خوابگاه ، (قبر)

دعاها و زیارت مآثور : به دعاهایی که از زبان معصومین (ع) بیان شده است. مثل : دعای عرفه امام حسین (ع) ، دعاهای صحیفه سجادیّه ، جامعۀ کبیره ، زیارت مخصوص امام رضا (ع) ، زیارت امین الله و

دعاهای مُنشا : دعایی است که خود انسان انشا می کند و خواسته هایش را با زبان خود و کلماتی که به ذهنش می رسد ، از خداوند می خواهد.

مجاورت : از ریشه جار و به معنی همسایگی و کنار هم بودن است. بعضی رواقها یا صحن ها در مجاورت هم قرار دارند. افتخار ما مشهدی ها ، این است که مجاور امام رضا (ع) هستیم که باید قدر این موهبت الهی را بدانیم.

مسجد بالای سر : دومین مکان و اولین مسجد در حرم مطهر است که در سال ۴۲۵ ه.ق توسط آقای ابوالحسن عراقی معروف به " دبیر " ساخته شد و بیش از ۱۰۰۰ سال قدمت دارد.

دو بیت قصیده شعر دعبل خُزاعی، شاعر اهل بیت (ع) که در زمان امام (ع) می زیسته است ، در قسمت فوقانی طاق صفة شرقی مسجد بالای سر حضرت که به صفة غربی متصل است ، موجود می باشد:

قَبْرانِ فی طَوْسٍ ، خَیرُ النَّاسِ کُلُّهُم وَ قَبْرُ شَرُّهُمَ هَذَا مِنَ الْعَبْرِ (در طوس دو قبر است ، یکی مدفن بهترین انسانها و دیگری قبر بدترین آنها)

مَایَنْفَعُ الرَّجْسَ مِنْ قُرْبِ الزَّکَى وَ ما عَلَى الزَّکَى بِقُرْبِ الرَّجْسِ مِنْ ضَرَرٍ (نه همجواری پلید با پاک ، به پاک سودی می دهد و نه نزدیک بودن پاک با پلید ، به پاک زبانی می رساند).

زیارت : زیارت در لغت به معنی قصد است و در اصطلاح به معنی حضور در نزد شخصیتی بمنظور بزرگداشت و احترام و انس گرفتن به اوست. زیارت معصومان (ع) از بالاترین ، ارزنده ترین و پرفضیلت ترین زیارت هاست. زیارت، فقط راز دل گفتن نیست، بلکه گفت و شنود است. اقرار به حقانیت آنهاست. سلام کردن و پاسخ شنیدن و قرار گرفتن در سایه توجه و لطف ولی خداست. چرا که باور داریم معصوم (ع) زنده و حاضر است، ما را می بیند، از دل ما خبر دارد، حرف ما را می شنود و پاسخ ما را می دهد. (همانطور که در زیارتنامه می خوانیم : اَحیاءٌ عِنْدکَ یُرْزَقونَ ، یَرَوْنَ مَقامِی وَ یَسْمَعونَ کَلامِی وَ یَرُدُّونَ سَلامِی وَ ...) زیارت شایسته، آنست که زائر با امام، ارتباط دلی برقرار کند و وقتی از حرم برمی گردد در دل خود، گواهی دهد که امامش را دیده است و در حضورش با او سخن گفته است.

خلاصه آموزش حرم شناسی

در حدیثی امام رضا(ع) میفرمایند: "هر امامی بر گردنِ دوستان و شیعیانش، عهدی دارد و زیارتِ قبور امامان، نشانه وفای کامل به عهد و نیکو آدا کردن آن است. پس کسی که از روی رغبت و شوق و برای تصدیق آنچه در آن رغبت دارد، آنان را زیارت کند، امامان او، در روز قیامت شفیعیانش خواهند شد."

ولایت‌مدار واقعی: کسی است که ولیّ و امامش را دوست داشته باشد، در زبان و عمل، حامی، مطیع و پیرو او باشد و با مطالعه مستمر، کاملاً شخصیت، روحیات و نیات او را بشناسد بگونه‌ای که رفتارش و گفتارش مثل امام و مورد تأیید امامش باشد. یعنی آنقدر با امامش صمیمی و عجین شده، معرفت و شناخت عمیق پیدا کند و هر روز به او نزدیک و نزدیکتر شده، تا جائیکه هم‌رنگ امامش شود و ارتباط دلی و قلبی با امام پیدا کند، بگونه‌ای که حتی در غیاب امامش، گفتار، رفتار و تصمیمش طوری باشد که اگر امامش هم در کنار او می بود، کارش را تأیید می کرد. (بعبارت دیگر ولایت‌مدار واقعی یعنی هم‌رنگ امام شدن در گفتار، کردار و همه حالات)

جهت شناسی اماکن متبرکه

بر مبنای چهار جهت جغرافیایی (شمال، جنوب، شرق، غرب) که فقط برای خادمین کاربرد دارد و بر مبنای چهار جهت پیکر مطهر امام(ع) یعنی (پیش روی مبارک، پشت سر مبارک، پایین پای مبارک، بالا سر مبارک) که برای زائرین محترم کاربرد دارد. در جهت شناسی برای اینکه بتوانیم مکان دقیق مورد نظرمان را بصورت خیلی کوتاه و فقط در چند کلمه بگوییم، دانستن ۲ نکته بسیار مهم است: ۱- اسم دقیق چهار ضلعی که اکنون در آن هستیم، بدانیم. ۲- به کدام ضلع یا دو ضلع جغرافیایی، نزدیکتر هستیم.

جهت غالب: یعنی ضلعی که نسبت به سایر جهات جغرافیایی دیگر، به جهت اصلی نزدیکتر باشد. در ایران و بر مبنای شهر تهران، زاویه قبله از جنوب به سمت غرب، ۳۸ درجه است یعنی هنوز تا ۹۰ درجه به سمت غرب، ۵۲ درجه باقی مانده است. بنابراین به سمت جنوب نزدیکتر است و جهت غالب، جنوب می شود. لذا در اماکن متبرکه، قبله همان ضلع جنوبی محسوب می شود.

مقبره پیر پالاندوز

اشخاص مدفون در مقبره:

- ابونصر سراج: اولین فرد مدفون در سده پنجم ه.ق است. وی از فقهای معروف صوفی و اهل تسنن بود.
- شیخ محمد عارف عباسی کارندهی (که همان روستای کارده در حومه مشهد است). وی از زهاد و عرفای سلسله ذهبیه قرن دهم ه.ق است و هم معاصر با شیخ بهایی نیز بوده است. در عرفان به مقامات بلندی دست یافت و در کیمیاگری (شیمی) و خطاطی نیز متبحر بود. طریق او، تصوف بود یعنی تحصیل قرب و معرفت به خدا از طریق زهد و ریاضت و انقطاع از خلق و مواظبت بر طاعات و عبادات (درویشی و پشمینه پوشی). وی با توجه به موقعیت خود و عدم نیاز به کسب درآمد دیگر برای امرار معاش خود، به پاره دوزی کفش که بعدها به پالان دوزی معروف شد، ادامه می داد و کراماتی نیز داشت.
- نوشته هایی از خط خوش ایشان از آیات قرآن مجید، به یادگار مانده است.
- سید زین العابدین مجتهد سیستانی: ایشان عموی پدری مرجع عالیقدر تشیع حضرت آیت الله سید علی مجتهد سیستانی (ساکن در عراق) هستند.
- شیخ غلامرضا واعظ طبسی: پدر بزرگوار تولیت اسبق آستانقدس رضوی، مرحوم فقید آیت الله حاج شیخ عباس واعظ طبسی می باشند.

فعالیت های مقبره پیر پالاندوز:

- مجموعه آموزش حرم مطهر رضوی : در این مجموعه آموزش حرم شناسی بصورت تئوری (حضور) و الکترونیکی (غیرحضور) و گشت میدانی حرم شناسی برای خدمه و خادمیاران برگزار میشود. واحد آموزش برادران و خواهران بصورت اتاقهای مجزا زیر نظر مدیریت محترم آموزش فعالیت دارند. اتاقهای متعدد در طبقه همکف و طبقه دوم برای کلاسهای حضوری و همچنین برای کلاسهای غیرحضور (وبینار) برای اساتید وجود دارد. کلیه فعالیتهای آموزشی مطابق برنامه و یا ترمی بصورت منظم و در ساعات مشخص شده ، برگزار میگردد.

کلیه امور مربوط به ثبت نام کلاسهای آموزشی حرم شناسی ویژه خادمیاران جدیدالورود اعم از برادران و خواهران، توسط کارشناسان محترم بخش اداری واحد آموزش انجام میشود و سپس کلاسهای آموزشی حرم شناسی بصورت تئوری و بدنبال آن، آموزش گشت میدانی در حرم مطهر، توسط اساتید فرهیخته و مجرب حرم شناسی در گروههای آموزشی مجزا، برگزار میگردد و در پایان از فراگیران، از منابعی که قبلا مطالعه کرده اند و همچنین مطالب و آموخته های کلاسهای آموزش تئوری و گشت میدانی، آزمون کتبی بعمل می آید و نتیجه آزمون بصورت حضوری، تلفنی و از طریق نرم افزار آموزش رضوان اعلام میگردد. کلیه فعالیتهای آموزش حرم شناسی، زیر نظر مدیریت محترم واحد آموزش حرم مطهر و مدیر محترم گروه حرم شناسی و سرکشیک محترم آموزش انجام میشود.

- واحد خدمات الکترونیکی نسیم رضوان : این واحد طراحی نرم افزار و هدایت و مدیریت کل خدمات الکترونیک حرم مطهر را سه زبان مختلف عربی ، فارسی و انگلیسی ، در بستر نرم افزار نسیم رضوان برعهده دارند و خدمات میدانی در حریم و حرم مطهر برای معرفی و نصب این نرم افزار بر روی گوشی تلفن همراه زائرین و علاقه مندان را انجام می دهند. از جمله امکانات این نرم افزار امکان ثبت تقاضای غذای متبرک حضرت می باشد که هر زائر می تواند از صبح ساعت ۸ تا ۱۸ همانروز تقاضای خود را در این نرم افزار ثبت نماید و در ساعت ۲۰ همانروز قرعه کشی انجام و نتیجه در سامانه نسیم رضوان قابل مشاهده است. زائرینی که نامشان اعلام میشود میتوانند روز و نوبت وعده غذایی خود را انتخاب نمایند. قابل توجه اینکه پس از استفاده از غذای متبرک تا ۳ سال آینده امکان درخواست مجدد نخواهند داشت.

پیام های آموزشی ، کانال آموزش @amoozeshrezvan ، اطلاعیه ها و برنامه های روزانه حرم مطهر ، دوره های آموزشی ضبط شده و همچنین پخش زنده حرم شناسی و سایر امکانات عبادی و زیارتی نیز در این سامانه قابل مشاهده و استفاده است.

- سرویسهای بهداشتی و آبخوری: در داخل حیاط مقبره ، یک دستگاه آبرسدکن برقی جهت آبخوری و دو سرویس بهداشتی مجزا برای خواهران و برادران زائر و مجاور، وجود دارد.

- انبار نگهداری اقلام نذورات فوق ضریح : این انبار در ضلع جنوب شرقی مقبره و در اتاق ۲۸ وجود دارد که اقلام فوق ضریح جمع آوری و در این محل نگهداری میشود. اگر کسی قطعه ای را از باب تیمم و تبرک روی ضریح بیندازد و سپس بخواهد آنرا پس بگیرد باید ابتدا به دفتر مدیریت نذورات کل واقع در طبقه فوقانی ضلع شمالی صحن مقدس آزادی مراجعه کند و در آنجا نشانه ها و دلایل قطعه خود را بیان کند و در صورت اثبات ادعای وی ، نامه ای به ایشان داده میشود که میتواند با ارائه آن نامه به مسئول انبار نگهداری اقلام فوق ضریح ، واقع در مقبره پیرپالاندوز مراجعه نماید و از مسئول انبار، قطعه خود را تحویل بگیرد.

دور برگردان شهید نواب صفوی(ره) (بست شهید نواب صفوی(ره))

- دفاتر امانات وسایل (تعهدات و انبار امانات وسایل) : در ورودی دوربرگردان نواب صفوی وجود دارد. (ضلع جنوب شرقی و شمال شرقی)

- مجموعه اداری حرم مطهر: دفتر تولیت محترم (برای مکاتبات)، سامانه ارتباط مردمی و تلفن ملی ۱۳۸ واقع در ابتدای مصلی ۲

خلاصه آموزش حرم شناسی

- نذورات نقدی دام : در ورودی و ضلع غربی دور برگردان نواب صفوی (ساعات فعالیت : ۲۴ ساعته)
- نذورات دام زنده : در ابتدای ورودی پارکینگ شماره ۳ و تابلوی "محل تحویل دام زنده"
- محل تحویل چادر امانی برای خواهران زائر و صندلی چرخ دار: با تحویل کارت شناسایی معتبر و در ضلع شمال شرقی دوربرگردان نواب صفوی
- نام قدیم بست نواب صفوی(ره): بست پایین خیابان ، بست مصلی
- X-RAT اموات : دو دستگاه برای اموات برادر و خواهر در محل ورودی ضلع جنوب غربی دوربرگردان نواب صفوی وجود دارد.
- نام قدیم خیابان شهید نواب صفوی : پایین خیابان.
- اتاق ۱۱۱ - بازرسی زائر همراه وسایل.
- مصلی ۲ : سازمان فرهنگی آستانقدس رضوی - پردیس خواهران دانشگاه رضوی - هتل ولایت- مدیریت کل امور مساجد - هتل معین - ورودی بازارچه هدایت - مجتمع قضایی ثامن.

بست شیخ حرّ عاملی (ره)

- مرکز فوریت‌های پزشکی مرکزی(در ضلع شمالی) : دفاتر فوریت پزشکی در داخل حرم ، صحن و رواق ها زیر نظر این مرکز هستند با این تفاوت که در داخل حرم، تکنسینهای فوریت پزشکی فعالیت دارند اما در این مرکز، پزشک نیز وجود دارد. تلفن داخلی این مرکز ۲۴۲۴ است.
- آسایشگاههای خواهران انتظامات صحن و حریم رضوی ، خدمه خواهران(در ضلع شمالی).
- رواق زیر سطحی بنام رواق شیخ حر عاملی(ره) که راه دسترسی آن از پله های برقی و معمولی موجود در وسط بست شیخ حر عاملی می باشد. این رواق برای برگزاری مراسم عبادی خواهران استفاده می شود.
- راه دسترسی به رواق دارالحجه(عج) نیز از راه پله های موجود در وسط بست شیخ حر عاملی(ره) وجود دارد.
- در ضلع شمال این بست ، مهمانسرای حضرت رضا(ع) یا مهمانسرای شماره یک و یا مهمانسرای حر وجود دارد.
- سرویس بهداشتی خواهران و برادران در ضلع جنوب شرقی این بست موجود است.
- شیخ حر عاملی(ره) از نوادگان حربن یزید ریاحی با ۳۶ واسطه هستند.
- تابلو راهنمای زائران و نحوه راهیابی به روضه منوره و سایر اماکن.
- مدرسه علمیه خیرات خان سابق که اکنون به دانشگاه علوم اسلامی رضوی تغییر نام داده شده است. در ضلع شمال شرقی این بست.
- دو دستگاه آسانسور تعبیه شده برای دسترسی به طبقه زیرین و رواق های دارالحجه(عج) و شیخ حر عاملی(ره) در ضلع جنوبی.
- رواق های مبارکه زیر سطحی دارالحجه(عج) و شیخ حرّ عاملی(ره) و حضرت زهرا(س) .
- محدوده رواق زیر سطحی حضرت زهرا(س) از حاشیه دیوار غربی بست ، ۴۲ * ۷۷ متر تا دیوار اتصالی به صحن کوثر.
- ورودی باب السلام در ضلع غربی بست.
- دفتر مدیریت عالی حرم مطهر در ضلع غربی بست.
- محل ورود تابوت اموات و ایکس ری اموات در ضلع جنوب شرقی بست.
- نگارخانه (فضای موجود بین بست نواب و صحن کوثر در ضلع جنوبی بست).

صحن مقدس آزادی

- صحن آزادی ، دومین صحن است که در سال ۱۲۵۰ ه.ق به دستور فتحعلی شاه قاجار ساخته شده است و در زمان ناصرالدین شاه قاجار تزئیناتی به آن اضافه شد.

خلاصه آموزش حرم شناسی

- نامهای دیگر این صحن : صحن نو، صحن پایین پا ، صحن فتحعلی شاه است.
- اسامی ایوان ها: (ایوان باب السلام - ایوان طلای ناصری (داخل ایوان ، ۳ درب دارد) - ایوان ساعت (همان ساعت قدیمی منچستر است که بعلت وزن زیادش (حدود ۳ تن) از صحن انقلاب، منتقل شده است - ایوان تلگراف خانه)
- تلگراف خانه ، اکنون مرکز مخابرات حرم مطهر است.
- سنگاب موجود تیره رنگ وسط حوض ، باقیمانده از سقاخانه است که به علت مزاحمت در دید زائران و حائل بودن آن بین ضریح مطهر و زائران در هنگام سلام ، برچیده شده است.
- قدیمی ترین ساعت نصب شده بر روی ایوان (ساعت سنگین منچستر انگلیس با اعداد رومی)
- دفتر مدیر کل نذورات در طبقه دوم ضلع شمالی صحن است.
- شماره گذاری کفشداری ها بر مبنای هر صحن است.
- راه های دسترسی به بهشت ثامن الائمه (ع) شماره یک (ساعت بازگشایی قبل از طلوع آفتاب و همزمان با غروب آفتاب قرق می شود).
- بیت خادمین علم و نوآوری در ضلع شمال شرقی صحن است.
- رواق های مسیر تشریفی جهت دسترسی برادران از ضلع جنوب غربی (رواق دارالسرور - رواق دارالذکر) و خواهران از ضلع غربی و شمال غربی (رواق نجمه خاتون - رواق دارالضیافه - رواق دارالسعادة پشت ایوان طلا) به سمت روضه منوره.
- تغییر نام رواق مبارک دارالحکمه به حضرت نجمه خاتون (س) در ضلع شمال غربی صحن.
- دفتر خدمه در ضلع جنوب شرقی صحن.
- دفتر نذورات کل و دفتر مخابرات حرم در طبقه دوم ضلع شمال شرقی صحن.
- دفتر وجوهات شرعی ولی فقیه در ضلع جنوب شرقی صحن.

صحن مقدس بعثت

- کوچکترین و جدیدترین صحن حرم مطهر می باشد.
- دسترسی به رواق بزرگ امام خمینی (ره) و مسجد جامع گوهرشاد از ضلع غربی و به رواق زیرسطحی دارالمرحمه از ضلع جنوبی صحن امکان پذیر است.
- دسترسی به رواق های مبارکه دارالعباده و شیخ بهایی (ره) و دارالزهد (برگزاری مراسم صفه) از ضلع غربی صحن می باشد.
- راهرو و تالار ولایت (بین صحن بعثت و ورودی هم سطح به رواق امام خمینی (ره)) در ضلع غربی صحن است.
- شماره گذاری کفشداری ها بر مبنای هر صحن است.

صحن مقدس کوثر

- شرقی ترین صحن حرم مطهر می باشد.
- تک ایوانه بودن صحن (در جنوب) از مشخصات آن است.
- در ضلع غرب و شمال غربی این صحن ، ۵ موزه وجود دارد:
- سه موزه در غرب: ۱- موزه فرش ۲- موزه رضوی (طبقه منهای یک : تمبر و اسکناس - طبقه صفر : سکه و مدال - طبقه یک : صدف ، حلزون و آبیان - طبقه دو: نجوم ، ساعت ، سلاح و ظروف)
- دو موزه در شمال غربی: ۳- موزه گنجینه قرآن و نفاثس ۴- موزه هدایای مقام معظم رهبری ۵- موزه تالار آثارهدایی استاد فرشچیان .

خلاصه آموزش حرم شناسی

- ساعت کار موزه ها : همه روزه از ساعت ۸ تا ۱۷/۴۰ پنجشنبه ها تا ۱۲.
- همه موزه ها در این صحن است بجز موزه مردم شناسی ، که خارج از حرم و پشت ایوان باب الهادی(ع) در محل حمام مهدی قلی بیک(میرآخور شاه عباس) قرار دارد که در قدیم بزرگترین حمام سنتی بود.
- درج نام مبارک فاطمه(س) در اطراف دیواره های صحن .
- درج کتیبه کمربندی منتخبی از خطبه باعظمت فدکیه در قسمت بالای دیوارهای چهار ضلع صحن.(شروع از ضلع جنوب غربی).
- در ورودی های بدون سقف (از بازار کوثر و دیوار بدون سقف اتصال بست نواب صفوی به صحن کوثر و ورودی موزه رضوی) ، نام مبارک علی(ع) بعنوان یادآوری اهمیت موضوع ولایتمداری است که حضرت فاطمه(س) حتی جانش را در راه دفاع از ولایت، نثار کرد.
- در ضلع شرقی صحن ، راه دسترسی به بازار کوثر و در زیر آن ، سرویس بهداشتی شماره ۴ و همچنین راه دسترسی به بازار عباسقلی خان می باشد.
- در ضلع جنوب غربی ، چایخانه حضرت رضا(ع).
- معاونت اماکن متبرکه در ضلع جنوب صحن واقع شده است.
- مدیریت انتظامات صحن ها در ضلع جنوب شرقی .
- در طبقه زیرین این صحن ، پارکینگ شماره دو (یا پارکینگ خدام).
- برگزاری مراسم مربوط به تشییع اموات در حرم مطهر(زیارت و خطبه وداع ، نماز میت).
- دفتر آرامستان های حرم (اتاق ۱۱۶) و آسایشگاه انتظامات خواهران در ضلع شمال شرقی صحن.
- محل نگارخانه در فضای بین اتصال بست نواب صفوی به صحن مقدس کوثر.

صحن مقدس پیامبر اعظم(ص)

- این صحن ، بزرگترین و جنوبی ترین صحن حرم مطهر است.
- ایوان های این صحن مقدس (ایوان های : باب الکاظم(ع) ، ولیعصر(عج) یا قبله ، باب الهادی(ع)).
- ضلع شرقی : ایوان باب الکاظم بیشتر مراکز اداری است مثل : بسیج خواهران و آسایشگاه آنان - سامانه صدور کارت شناسایی خدام (PVC) - آسایشگاه دفتر خدمت کتب و انوار - اداره انتظامات خواهران - دبیرخانه و واحد تکثیر - دبیرخانه مدیریت عالی حرم - آسایشگاه حفاظت حریم - بخش معرق و ساختمانی و کاشی سنتی رضوی - دفتر امور هیئات مذهبی - مسئول هماهنگی ضلع شرقی صحن - بازرسی ارزیابی عملکرد و انبار فرش در جنوب شرقی .
- دسترسی به محل تجمع کبوتران در پشت ایوان باب الکاظم(ع) می باشد.
- ضلع غربی: ایوان باب الهادی بیشتر مراکز فرهنگی است مثل : واحد مشاوره تخصصی زائرین - نمایشگاه حکایت آفتاب - سامانه پاسخگویی به سوالات شرعی با تلفن ۳۲۰۲۰ - سامانه توزیع کتاب و جوایز به برندگان مسابقات فرهنگی اتاق ۱۸۵ .
- مراکز موجود در ضلع غربی مثل : اداره روشنائی - آسایشگاه - مدیریت خدمات فرش در شمال غربی .
- ضلع جنوبی : مراکز اداری مثل : معاونت خدمات زائرین - مدیریت امور رفاه زائرین - مرکز ارتباطات مردمی - پایگاه فرهنگی آداب نماز و زیارت(دارای آسانسور برای دسترسی به سرویس بهداشتی) - بازرسی و رسیدگی به شکایات امور حرم در جنوب غربی.

خلاصه آموزش حرم شناسی

ایوان ولی عصر(عج) در ضلع جنوبی: پایه شرقی ایوان، زلال رضوان (سقاییت قدیم) - وسط ایوان، محراب عمیق و گود امام جماعت که تا دارالسیاده، قابل اقتدا می باشد - پایه غربی ایوان، صندلی چرخدار. این ایوان دارای ۲ مناره (گلدسته) است که نسبت با سایر مناره ها، هم بلندتر و هم قطورتر است که پیامی را القاء می کند و آن اینکه اولاً متعلق به امام حاضر ما هست و ثانیاً قرار است بدست مبارک ولی عصر(عج)، کار بزرگی اتفاق بیفتد و ان شاءالله بزودی با ظهورشان، علم اسلام را در سرتاسر جهان به اهتزاز در آورده و اسلام ناب نبوی را پیاده سازی نمایند.

- رواق کودک (قبلا رواق کوثر بود) در ضلع شمال شرقی صحن میباشد. پذیرش کودکان ۵ تا ۹ سال و نگهداری از آنها با وسایل متنوع سرگرمی و بازی، نقاشی، نمایش فیلم، شناخت امام و اهل بیت(ع)، کتاب داستان و قصه های آموزنده و در پایان هدایایی به کودکان بعنوان یادگار حضرت داده می شود.

- خروجی باب الرضا(ع) به خیابان امام رضا(ع) (خیابان تهران قدیم) منتهی میشود - دفتر کل حراست حرم مطهر - دسترسی به بازار رضا(ع).

- خروجی باب الجواد(ع) به خیابان شهید اندرزگو(خسروی نو قدیم) منتهی میشود - سالن همایش ها - فروشگاه فرش های نو (ندورات) - شرکت و فروشگاه فرشهای مستعمل آستان قدس(در آن طرف خیابان اندرزگو) - دسترسی به مسجد ملاحیدر(معروف به حاج آقای مروارید) - دسترسی به بازار سرشور.

- راه دسترسی به دو پارکینگ شماره یک و دو (یا پارکینگ خدام) در طبقه زیرین این صحن مقدس، با آسانسور، پلکان برقی و ریلی در دو طرف صحن، امکان پذیر است.

- مدیریت خدمات زائر و اداره امور تسهیلات زائر در ضلع جنوب، شامل انواع امداد زائرین به شرح زیر می باشد:

- ۱- طرح ابن السبیل، در راه ماندگان را از محل موقوفات، کمک می کنند تا به دیارشان بازگردند.
- ۲- طرح معین الضعفا، شناسایی و پیگیری تشرّف مجاورین پیر، سالمند، ناتوان، فاقد فرزند و ... به حرم مطهر برای زیارت با خودروهای سازمانی از درب منزل به حرم مطهر و بازگشت به منزل. شناسایی برای طرح معین الضعفا از طریق ثبت نام سازمان بهزیستی، کمیته امداد امام، معتمدین مساجد، همسایگان و اقوام صورت می گیرد.
- ۳- اعطای لباس به زائرین دارای پوشش نامناسب و ژولیده همراه با استحمام. شناسایی توسط خدام به زائرین کم برخوردار.
- ۴- تامین هزینه های درمانی زائرین در حوزه اماکن و یا دچار حادثه و آسیب جدی آنان در محدوده حرم اماکن.
- ۵- تامین هزینه های کفن و دفن مجاور یا اعزام زائر متوفی، به دیارشان که در حرم مطهر فوت می شوند(معادل هزینه سفر به مشهد).

- پایگاه آداب فرهنگی زیارت، در ضلع جنوب صحن مقدس (آموزش آداب فرهنگی زیارت به جوانان تازه به تکلیف رسیده و زوج های جوان و در پایان، اهدای هدایای متبرک حرم مطهر به آنان).

- سرویس بهداشتی ۲ در بست باب الجواد(ع) و سرویس بهداشتی ۳ در بست باب الرضا(ع).

- نمایشگاه موضوعی حکایت آفتاب در ۸ پرده از زندگی امام رضا(ع) در قالب تابلوهای معرق که نقال، روایت می کند. (در باب الهادی(ع)).

- سامانه توزیع جوایز و محصولات فرهنگی (مربوط به هدایا و جوایز برندگان در مسابقات فرهنگی حرم مطهر - اتاق ۱۸۵) در مجاورت پایه شمالی ایوان باب الهادی(ع).

- کلینیک مشاوره تخصصی در باب الهادی(ع).

- سامانه پاسخگویی به سوالات شرعی به شماره ۳۲۰۲۰ - در باب الهادی(ع).

خلاصه آموزش حرم شناسی

- رواق امام خمینی (ره) در ضلع شمالی و در زیر آن، رواق دارالمرحمه. (رواق دارالمرحمه برای برگزاری مراسم عبادی عرب زبانان است و در فصل سرد زمستان و گرم تابستان در روزهای جمعه از هر دو رواق مذکور برای برگزاری نماز جمعه استفاده می شود).
- در حرم مطهر رضوی دو رواق بنامهای دارالمرحمه و رواق دارالرحمه وجود دارد، که مشابهت اسمی دارند. برای اینکه در تشخیص مکان آنها، اشتباه نشود و نیز برای تثبیت ذهنی، اینگونه می گوئیم که فرق این دو کلمه، در حرف (میم) است. رواق امام(ره) که ۲ میم دارد، بر روی رواق دارالمرحمه است که آنهم، ۲ میم دارد.
- ستون بلند متعدد موجود که تا عدد ۳۲ شماره گذاری شده در جای جای سطح صحن و با فاصله های منظم وجود دارد و دارای ۳ کاربرد است: (نورافزایی در شب - محل نگهداری کتب و انوار - مکانی برای پیدا کردن گمشدگان با توجه به شماره های مندرج بر بلندای آنها).

صحن مقدس قدس

- این صحن در سال ۱۳۷۳ ه.ش احداث شد و اطراف آن دارای ۲۸ حجره می باشد.
- ایوان های چهارگانه بر اساس جهات جغرافیایی است.
- رواق کتاب در ایوان شرقی صحن (برای تبلیغ کتابخوانی).
- سقاخانه در وسط صحن و نماد قدس شریف (قُبَّةُ الصَّخْرَةِ قدس) است. (این بنای ۸ ضلعی ، یک هشتم بنای قدس در فلسطین اشغالی است). مسجد الاقصی ، قبله اول مسلمین است که نزدیک به قُبَّةُ الصَّخْرَةِ می باشد. این نماد بیانگر اهمیت آزادی قدس، بعنوان تعلق آن به مسلمانان وهدف آزادسازی از دست یهودیان غاصب ، می باشد. گنبد این صحن مطلقاً می باشد و داخل آن یک منبع آب ۶۰،۰۰۰ لیتری جاسازی شده است.
- بهشت ثامن شماره ۲ در زیر سطحی این صحن قرار دارد. ورودی آن در ضلع جنوب شرقی صحن قرار دارد. (ساعت بازگشایی قبل از طلوع آفتاب و همزمان با غروب آفتاب فرق می شود).
- بیت دربانان در ضلع جنوب شرقی صحن است.
- دفاتر خدمت رسانی فعال در ضلع شمال غربی صحن شامل : بخش نماز(اداره مراسم و آئین ها - ائمه جماعات حرم مطهر) - ستاد نماز جمعه مشهد مقدس(برادران) - بخش مراسم (اداره مراسم و آئین ها - کاروانهای مذهبی) .

مسجد جامع گوهرشاد

- مسجد جامع گوهرشاد، یکی از بی نظیرترین ابنیه هاست. در بسیاری از مبناهای ساختاری و معماری ، رتبه یک جهانی را دارا می باشد.
- کل مساحت صحن و مسجد و شبستانها، صیغه شرعی مسجد جاری شده است. بنابراین خود صحن هم ، حکم مسجد را دارد.
- ساخت: دوره تیموریان در سال ۸۲۱ ه.ق
- متولی و دستور دهنده به ساخت این مسجد توسط بانو گوهرشاد ، همسر سلطان شاهرخ میرزای تیمورگورکانی است. مدفن بانو گوهرشاد در داخل مسجد گوهرشاد واقع در هرات افغانستان بصورت خانوادگی می باشد.
- معمار و سازنده این مسجد ، معمارباشی بنام " قوام الدین زین الدین شیرازی طیان " که بر روی پایه دیوار سمت چپ و شرقی ایوان مقصوره درج شده است. نام جامع بر این مسجد، نشانگر آنست که در آن زمان بزرگترین مسجد شهر مشهدالرضا(ع) بوده است.

خلاصه آموزش حرم شناسی

- ایوان شمالی باب السیاده و ایوان جنوبی مقصوره و دو ایوان دیگر که نامگذاری بر اساس ضلع جغرافیایی است اما معروف به ایوان شرقی (معروف به ایوان اعتکاف - چون در ایام البیض از ۱۳ رجب بمدت سه شبانه روز، مومنین در این مکان معتکف میشوند) و ایوان غربی (معروف به ایوان شیخ بهایی) شده است.

- تعریف شبستان و تفاوت آن با رواق: ورودی شبستان از مسجد است و خروجی آنهم به مسجد است. چون صحن مسجد گوهرشاد، صیغه مسجد خوانده شده است. شبستان دارای ستونهای متعدد و موازی با راستای مسجد است که جزو فضای مسجد محسوب می شود. در گذشته محل استراحت شبانه طلاب علوم دینی بوده است که از شهرستانها برای کسب علوم دینی می آمدند و مجبور به ماندن بودند. اما رواق این ویژگی ها را ندارد.

- معرفی ۷ شبستان (۱- علوی ۲- نجف آبادی ۳- میلانی ۴- نهواندی ۵- تبریزی ۶- سبزواری ۷- گرم)، از جمله شبستان گرم بعنوان مشهورترین شبستان (چون اولین شبستانی بود که خورشید صبح از مشرق، اول به آن می تابید و گرمای خورشید زودتر میرسید و همچنین بدلیل اینکه نزدیکترین شبستان به روضه منوره است و حرارت گرمایشی روضه منوره به این شبستان زودتر می رسد).

- پنجره نقره - برونز در ضلع شمال شرقی است.

- منبر معروف به امام زمان (عج). دارای ۱۴ پله به نیت چهارده معصوم (ع) که از چوب گردو و گلابی به جهت استحکام آنها، توسط استاد محمد نجار خراسانی در سال ۱۲۴۳ ه.ق و در عهد فتحعلی شاه قاجار ساخته و وقف مسجد شد. از نکات قابل توجه و تبخّر ایشان، اینکه در ساخت این منبر از هیچ نوع فلز یا میخ استفاده نشده است بلکه همه قطعات بصورت کلاف به هم وصل شده اند. نیت واقف در وقف نامه، خطبه خوانی امام عصر (عج) عنوان شده است.

- بنابر اهمیت مسجد که خانه خداست، گنبد فیروزه ای بر فراز ایوان مقصوره مسجد گوهرشاد، ۱۰ متر از گنبد طلا بلندتر و همچنین قطورتر است.

- درج سال ساخت به عدد (۸۲۱ ه. ق) و نام بایسنغر (پسر گوهرشاد) با خط سفید و درشت، بر روی کتیبه دور ایوان مقصوره و پایه مناره شرقی درج شده است. وی هنرمند، طراح و خطاط ماهری بود و کلیه کارهای طراحی، نقاشی و خطاطی در مسجد گوهرشاد توسط ایشان انجام شده است. همچنین نام بانو گوهرشاد در کتیبه زرد رنگ در سمت راست داخل ایوان باب السیاده درج شده است. (الامیره بعمارة هذه المسجد صاحبة الرشيدة والرشاد المعظمة گوهرشاد = امرکننده به ساخت این مسجد، بانوی صاحب کمالات و بزرگوار، گوهرشاد است). سال ساخت به حروف (رجب المرجب احدى عشرين ثمانية) در پایه مناره غربی ایوان مقصوره درج شده است.

- شاخص آفتابی ظهر شرعی در وسط صحن و کنار حوض آب و بر روی ستون سنگی قرار دارد. مخترع آن شیخ بهایی (معروف به شیخ ذوالفنون) بوده است که با استفاده از علم نجوم، هندسه و ریاضیات و محاسبه راستای زاویه نصف النهار مشهد و راستای ستاره قطبی (شمالی) و ستاره جدی، این شاخص و تیغه فلزی را بگونه ای تعبیه کرده است که وقتی خورشید دقیقاً بالای این شاخص قرار میگیرد و عمود میشود و سایه شاخص از بین می رود، آنگاه موقع صلاة ظهر است که در وقت خود و زمانی که ساعت اختراع نشده بود، بسیار ارزشمند بوده است و مؤذن از بالای مناره مشاهده میکند و اذان می گوید.

- مسیر تردد زائرین توان یاب برای تشریف به روضه منوره. (از کنار شبستان شماره یک (علوی) به طرف دارالسیاده و روضه منوره).

بست شیخ بهایی (ره)

- کفشداری های ۱ و ۲ در ضلع شمالی بست می باشد.

- رواق دارالنور و دسترسی به مدرسه های پریزاد و دو درب (دارالقرآن) و رواق دارالولایه و رواق زیرسطحی حضرت معصومه (س) (دارالاجابه قدیم).

خلاصه آموزش حرم شناسی

- دسترسی به سرداب مطهر از رواق دارالنور وجود دارد.
- غیر فعال شدن سرویس بهداشتی شماره ۶ در این بست و جایگزین شدن سرویس های بهداشتی موقت برای خواهران و برادران.
- انتقال کتابخانه تخصصی گوهرشاد(اهل بیت (ع)) و کتابخانه شبانه روزی گوهرشاد به صحن امام حسن مجتبی(ع) داخل سالن دانشگاه علوم رضوی.
- شیخ محمد بهاءالدین عاملی ، معروف به شیخ بهائی و ملقب به شیخ ذوالفنون ، در سال ۹۵۳ ه.ق در بعلبک لبنان متولد شد و در ۱۳ سالگی به ایران مهاجرت کرد. او فقه ، حدیث ، نجوم ، ریاضی ، هندسه ، طب و معماری تبحر داشت. در دربار شاه عباس صفوی ، لقب شیخ الاسلام را عهده دار شد. از او حدود ۸۰ اثر علمی برجای مانده است مثل : تقسیم دقیق و عادلانه آب زاینده رود - مرمت رصدخانه مراغه - تعیین قبله. اثر برجسته او ، کشکول است. شیخ بهائی در سال ۱۰۳۱ قمری یا شمسی در اصفهان وفات یافت که بنا به وصیت وی، پیکرش به مشهد منتقل و در رواقی که بنام خود ایشان نام گرفت ، مدفون شد.

صحن مقدس جمهوری اسلامی

- این صحن در سال ۱۳۶۸ شمسی احداث شده است.
- چهار ایوان بدون نام و جغرافیا محورا است (که معروف است در ضلع شمالی به باب العلم ، در ضلع شمال غربی به شیخ طوسی ، در ضلع جنوب غربی به ایوان غدیر و در ضلع جنوب به ایوان شهدا).
- و یک ایوان اصلی : ایوان طلا دارالولایه (داخل ایوان ، یک درب دارد) و پنجره برنز در سمت چپ ایوان طلا.
- دو گلدسته (مناره) طلا.
- شاخص (ساعت) آفتابی ظهر شرعی در وسط صحن که از همان شاخص شیخ بهایی در صحن گوهرشاد اقتباس و تزئین شده است. (بر روی سکوی سنگی با محافظ نرده های استیل قرار گرفته و مدرج شده است که خطوط بلندتر و درشت، نشانه یکساعت و خطوط کوتاه تر و باریک ، نشانه نیم ساعت و خط کوتاه تر و درشت ، نشانه ۱۵ دقیقه است).
- رواق دارالقرآن (مدرسه دو در) در ۲ طبقه و ۳۲ حجره و محل برگزاری انواع فعالیتهای قرآنی است.
- رواق دارالهدایه در ضلع شرقی صحن برای برگزاری برنامه های فرهنگی ویژه گروههای زیارتی ، اردوهای دانش آموزی و برگزاری مراسم جشن تکلیف دانش آموزان دختر و پسر.
- رواق دارالرحمه در ضلع جنوب شرقی صحن، برای پاسخگویی و ارائه خدمات به زائرین غیر ایرانی واقع شده است. این رواق با تقلید از معماری شبستان های مسجد جامع گوهرشاد احداث و در سال ۱۳۷۱ ه.ش افتتاح شد.
- رواق دَعْبِلِ خُزَابِی(شاعر معاصر امام رضا"ع") و برگزاری شب شعر شاعران آئینی (دو بیت شعر دَعْبِلِ در قسمت فوقانی طاق صفة شرقی مسجد بالای سر حضرت که به صفة غربی متصل است ، موجود می باشد):
قَبْرانِ فی طُوسِ ، خَیْرُ النَّاسِ کُلُّهُمُ وَ قَبْرُ شَرُّهُمُ هَذَا مِنَ الْعَبْرِ (در طوس دو قبر است ، یکی مدفن بهترین انسانها و دیگری قبر بدترین آنها)
مَایَنْفَعُ الرَّجْسَ مِنْ قُرْبِ الزَّکِيِّ وَ ما عَلَی الزَّکِيِّ بِقُرْبِ الرَّجْسِ مِنْ ضَرَرٍ (نه همجواری پلید با پاک ، به پاک سودی می دهد و نه نزدیک بودن پاک با پلید ، به پاک زبانی می رساند).
- بهشت ثامن شماره ۳ در طبقه زیرسطحی این صحن واقع شده است. محل تدفین ۲۷ تن از شهدای واقعه تاسف بار عاشورای خونین سال ۱۳۷۳ ه. ش در بلوک ۲۷ و دو تن شهدای روحانی رمضان ۱۴۰۱ شمسی می باشد. مسیر ورودی با پله و آسانسور از ایوان ضلع شمال غربی می باشد. (ساعت بازگشایی قبل از طلوع آفتاب و همزمان با غروب آفتاب، قرق می شود).

خلاصه آموزش حرم شناسی

- مسیر های تشریفی به طرف روضه منوره برای خواهران و برادران از ضلع شمال شرقی و ایوان طلای دارالوالایه.
- اداره فراشان و دربانان در ضلع شمال شرقی صحن.
- معاونت تبلیغات اسلامی ، اداره علوم قرآنی و دفتر هماهنگی صحن در ضلع غربی صحن.
- کفشداری های این صحن بر مبنای همین صحن شماره گذاری شده است.

صحن مقدس غدیر

- درج نام مبارک علی(ع) در روی دیوارهای اطراف صحن نقش بسته است.
- درج کتیبه کمربندی منتخبی از خطبه غدیر در قسمت فوقانی اطراف دیوارهای صحن(شروع از ضلع جنوب غربی).
- در روی بالای دیوارهای ورودی بدون سقف (از بازار غدیر) ، نام مبارک فاطمه(س) بعنوان یادآوری اهمیت موضوع جدایی ناپذیری این دو بزرگوار در دفاع از ولایت و احیای وصایای پیامبر اکرم(ص) ، درج شده است.
- دفتر و بخش خدمت نعیم رضوان (هماهنگی و راهنمایی برای تامین غذای متبرک حضرت).
- چایخانه حضرت رضا(ع) در ضلع جنوب غربی صحن(باغچه غربی).
- مهمانسرای حضرت رضا(ع) شماره دو(مهمانسرای غدیر) در ضلع شمال غربی صحن.
- بازار غدیر در خروجی ضلع غربی و کلینک مشاوره تخصصی در این بازار برای مجاورین (مشاوره اول رایگان و دفعات بعدی ۵۰ درصد) و سرویس بهداشتی شماره یک در طبقه زیرین بازار.
- دسترسی به خیابان آیت الله واعظ طبسی(ره) و تردد خودروهایی برقی زائربر در ضلع غربی صحن.
- دسترسی به هسته گزینش آستانقدس ، مسجد صدیقی ها از خروجی ضلع غربی.
- پارکینگ شماره یک در طبقه زیر سطحی این صحن.
- دسترسی به دارالشفای امام رضا(ع) از ضلع غربی .
- اداره بازرسی و رسیدگی به شکایات (از نظر علمی) در جنوب غربی صحن.
- برگزاری مراسم عبادی عرب زبانها در فصلهای مساعد سال (بهار - پاییز) در این صحن است.
- دفتر مرکزی نگهداری اشیاء پیدا شده (یک درب از ضلع شمال شرقی این صحن و درب دیگر در بست شیخ طوسی).

بست شیخ طوسی(ره)

- بست بالاخیابان و بست علیا هم گفته می شود.
- محمد بن حسن طوسی معروف به شیخ طوسی(ره) در طوس متولد شد. او از علمای بزرگ شیعه، بنیانگذار اجتهاد شیعه و موسس حوزه علمیه نجف بود. مدفن ایشان، نجف اشرف و در خانه خودش(محل مشراق) می باشد و تبدیل به مسجد شد که اکنون بنام مسجد شیخ طوسی معروف است. مهمترین آثار ایشان : (۲ کتاب مهم از کتب اربعه شیعه بنام: تهذیب الاحکام - استبصار) -
- الأمالی - التبیان فی تفسیر القرآن
- دفتر مرکزی نگهداری اشیاء پیدا شده و دفتر نگهداری پوشاک و کفش پیدا شده در ضلع جنوب شرقی .
- رواق غدیر و برگزاری مراسم شمیم رضوان و توزیع گلهای فوق ضریح در این رواق، همه روزه بعد از نماز صبح (۴ گلدان بالا و چهار طرف ضریح که هر کدام ۱۰۰ گل جای می گیرد و هر روز ساعت ۷ صبح تعویض میشوند) و ارائه خدمات فرهنگی به زائرین اردو زبان در ضلع جنوب غربی .
- دفتر نذورات مجاور رواق غدیر (ساعت کار: ۷ الی ۲۰) .
- کتابخانه مرکزی آستانقدس رضوی در ضلع شرقی.

خلاصه آموزش حرم شناسی

- رواق زیرسطحی شیخ طوسی ، محل برگزاری مراسم خطبه عقد دائم زوج های جوان.
- دسترسی به رواق زیرسطحی دارالحجه(عج) از ضلع شرقی بست.
- دستگاه آسانسور برای دسترسی به طبقه زیر سطحی.
- سرویس بهداشتی در ضلع شمال شرقی بست.

دور برگردان خیابان آیت الله شیرازی(ره)

- مرکز خادمیاری و کانون های خدمت رضوی در ضلع شمال دوربرگردان(سرویس بهداشتی در طبقه زیرین این مرکز) و دارالشفای امام رضا(ع) در ضلع جنوب دوربرگردان .
- خیابان آیت الله شیرازی در ضلع غربی (نام قدیم : بالا خیابان).
- مدرسه علمیه نواب صفوی(ره) و مسجد ملاهاشم در ضلع شمال غربی.

صحن مقدس انقلاب اسلامی

- ایوان های چهارگانه: (۱- ایوان طلای نادری در جنوب (معروف به ایوان امیرعلی شیر که بانی آن امیر تیموری، سلطان حسین بایقرا بهادرخان(آخرین شاه تیموری) بوده است که نام وی در پیشانی ایوان مشهود است و داخل ایوان، ۲ در وجود دارد). ۲- ایوان ساعت در غرب (معروف به ایوان باب طوسی که در دو طرف پایین پایه های آن ، طراحی گلدان وجود دارد. ایوان ساعت در گذشته محل نگهداری بوده است که مظفرالدین شاه قاجار ساعت قدیمی را از منچستر انگلستان می خرد و نصب می کند). ۳- ایوان عباسی در شمال. ۴- ایوان نقاره خانه در شرق). احداث ایوان های ساعت ، عباسی و نقاره خانه مربوطه به دوره صفوی می شود.

- مناره طلا (گلدسته) روی ایوان عباسی ، به گلدسته نادری معروف است. چون در دوره افشار ساخته و طلا کاری شده است.
- نام قدیم صحن : کهنه ، عتیق ، پشت سر ، باب المراد ، صحن سقاخانه اسماعیل طلا ، صحن پنجره فولاد ، صحن نقاره خانه ، صحن پشت سر، صحن عباسی

- معمار: ترکیبی از معماری دوره غزنویان(ابوظاهر قمی) و تیموریان (امیرعلی شیر نوایی) و صفویه (شیخ بهایی).
- ساعت دوم تاریخی در ایوان ساعت که توسط عبدالحسین معاون التجار وقف و نصب شده است. اعداد این ساعت به زبان فارسی است و نواخت صوتی دارد. ساعت اول که قدیمی ترین ساعت و از منچستر انگلستان و بسیار سنگین و اعدادش به زبان رومی بود ، به جهت احتیاط و جلوگیری از ترک پایه های مرطوب ایوان، به صحن آزادی منتقل و ساعت دوم در ایوان این صحن، نصب شد. ترتیب نواخت ساعت : یک نواخت در ساعت ۱ بامداد ، شش نواخت در ساعت ۶ بامداد ، دوازده نواخت در ساعت ۱۲ ظهر، شانزده نواخت در ساعت ۴ بعدازظهر.

- آثار وقفی ماندگار شامل :

- ۱- سقاخانه اسماعیل طلائی (اسماعیل خان یکی از سرداران فتحعلی شاه قاجار و اهل سنگسر سمنان(مهدی شهر فعلی) بود که بواسطه دوراندیشی او که بسته هدیه خارجی برای شاه را مشکوک دانست که پس از انتقال آن به صحن حیاط باغ کاخ و مفتوح کردن بسته، منفجر شد. فتحعلی شاه بخاطر درایت او که باعث حفظ جان شاه گردید، هموزن اسماعیل خان به او طلا داد و او هم این طلاها را صرف سنگاب ، پایه ها و گنبد سقاخانه کرده و روکش طلا میکند).
- ۲- پنجره نقره و معروف به فولاد است و فاصله آن تا ضریح و مطهر ، ۱۸ متر و ۶۰ سانت می باشد. (محل نصب پنجره فولاد از هنرهای شیخ بهایی(ره) است. چون ما از خدا حاجت می خواهیم و امام(ع) را واسطه و وسیله قرار می دهیم (اتقوالله وابتغوا الیه

خلاصه آموزش حرم شناسی

- الوسیبه - مائده ۳۵) بهمین خاطر رو به پنجره فولاد می ایستیم طوری که امام(ع) بین ما و مسجد گوهرشاد قرار می گیرد و بعبارت دیگر، خانه خداوند در مسیر امام رضا(ع) است.
- ۳- گنبد الله وردیخان (الله وردیخان، بعنوان سپهسالار سپاه صفوی به حکومت فارس منصوب شد. قبر ایشان در وسط صفا جنوب رواق الله وردیخان است. گنبد از نوع مسی است که به لحاظ رعایت ادب و احترام، از جنس مس انتخاب شد و پایین تر از گنبد طلای امام(ع) حتی پایین تر از قبّه(سقف داخلی ضریح) قرار گرفته است).
- گنبد منور طلا: حدود ۹۰۰ سال قدمت دارد که بر روی قبّه احداث شد و دارای ۱ کتیبه کمربندی و ۴ کتیبه ترنج و یک کتیبه سبزرنگ(تاریخ آخرین طلا کاری) می باشد.
- کتیبه بر روی ۴ ترنج اطراف گنبد: روایت بازسازی شاه سلیمان صفوی پس از واقعه زلزله سال ۱۰۸۴ ه.ق.
- مناره طلا (گلدسته) کنار گنبد حدود ۱۰۰۰ سال قدمت دارد و قدیمی ترین شاخص دیداری می باشد.
- نقاره نوازی: همه روزه ۲۰ دقیقه مانده به طلوع و غروب آفتاب، اعیاد مذهبی یکساعت بعد از طلوع آفتاب، شفا یافتگان در حرم مطهر، عید نوروز فقط نواختن شادمانه دقیقاً لحظه تحویل سال، ولادت آل الله نواختن مجدد بعد از طلوع آفتاب انجام می شود. (استثنائات نقاره نوازی: ماه محرم، ماه صفر تا سوم ربیع الاول بمدت ۶۳ روز، رمضان(فقط غروب آفتاب نواخته می شود) ، ایام سوگ آل الله، روز وفات امام خمینی(ره) نقاره نوازی انجام نمی شود).
- شفا یافتگان پس از ارائه مدارک، بررسی و قطعی شدن، یک روز را برای ورود شفا یافته مقرر می کنند و در لحظه ورود شفا یافته، نواخته میشود و در همان روز هم، در دفتر شفا یافتگان ثبت می شود.
- از اول محرم، صفر تا سوم ربیع الاول، نواختن نقاره انجام نمی شود و پرچم گنبد منور طلا و پیراهن خدمت خادمین به رنگ مشکی است.
- شبکه جهانی تلویزیونی امام رضا(ع) در ضلع شمالی صحن.
- آرامگاه شیخ حر عاملی در ضلع شمال شرقی صحن ورودی از طریق پله به طبقه پایین بصورت زیر سطحی (طبقه زیرین مدرسه علمیه قدیم میرزا جعفر).
- آسانسور برای دسترسی به رواق دارالحججه در کنار ورودی آرامگاه شیخ حر عاملی قرار دارد.
- رواق دارالحججه در طبقه زیر سطحی این صحن واقع شده است.
- مرقد شیخ حسنعلی مقدادی اصفهانی نخودکی (ره) در ضلع شمال غربی در پلاک ۱۱ می باشد و مرقد شیخ مجتبی قزوینی در ضلع جنوب غربی رواق دارالحججه قرار دارد. (مرحوم نخودکی با توجه تقوا و عبادات زیاد، کراماتی داشتند. بنا به وصیت خودشان، بصورت عمیق مدفون شده اند و اکنون که دارالحججه خاک برداری و احداث شده، هنوز پیکر مطهر ایشان، پایین تر است).
- مسیرهای تشریف خواهان و برادران به سمت روضه منوره از ضلع جنوبی این صحن.
- برگزاری مراسم در این صحن: ۱- مراسم خطبه خوانی شب شهادت امام حسین(ع) و امام رضا(ع) ۲- مراسم شام غریبان این دو امام معصوم(ع) با حرکت حزن انگیز و نوحه سرایی خدام و چراغ های لاله با شمع های روشن که در دست دارند. ۳- آیین جارو کشان دربانان.
- رواق های مجاور صحن: رواق دارالکرامه در ضلع شمال شرقی(آسایشگاه انتظامات) - رواق نجمه خاتون(س) در ضلع جنوب شرقی - رواق های الله وردیخان، توحید خانه، دارالشکر، دارالشرف در ضلع جنوبی.

بست شیخ طبرسی (ره)

- فضل بن حسن بن فضل معروف به شیخ طبرسی ملقب به امین الاسلام و پیشوای مفسران بود. مهمترین آثار ایشان: مجمع البیان که به تعبیر استاد شهید مطهری، بهترین تفسیر است.

خلاصه آموزش حرم شناسی

- باغ رضوان (آرامستان قدیمی) و چایخانه حضرت رضا(ع) در ضلع شمال غربی بست.
- مقبره شیخ طبرسی(ره) در ضلع شمال غربی .
- فرماندهی یگان صیانت از حرم مطهر رضوی در ضلع شمال غربی و مجاورت مقبره شیخ طبرسی(ره) .
- پارکینگ روباز (شماره ۴) در مجاورت باغ رضوان در ضلع شمال غربی.

صحن مقدس امام حسن مجتبی(ع)

- دانشگاه علوم اسلامی رضوی شماره یک در ضلع جنوب غربی صحن که محل کلاسهای دانشجویان می باشد. (این بنا قبلاً دو مدرسه علمیه بنامهای میرزا جعفر درغرب و مدرسه علمیه خیرات خان در شرق دانشگاه بود).
- دانشگاه علوم اسلامی رضوی شماره ۲ که بخش اداری دانشگاه می باشد ، در ضلع شمال شرقی صحن واقع شده است.
- بصورت موقت ، کتابخانه شبانه روزی گوهرشاد(تخصصی اهل بیت(ع)) در داخل سالن اجتماعات این دانشگاه منتقل شده است که یک بخش از آن اختصاص به کتابخانه تخصصی امام رضا(ع) می باشد.(همه روزه ساعت کار ۸ الی ۱۸ میباشد).
- پارکینگ شماره ۳ و همچنین سرویس بهداشتی شماره ۵ در طبقه زیر سطحی این صحن قرار دارد. مسیر دسترسی از پله برقی های وسط صحن و یا پله و آسانسور از ضلع شمال غربی وجود دارد. محل تحویل نذورات دام زنده در پارکینگ شماره ۳ می باشد.
- خروجی باب الحسن(ع) در ضلع شمال شرقی صحن قرار دارد.
- چایخانه حضرت رضا(ع) در ضلع شمال شرقی صحن وجود دارد.
- فروشگاه کتابهای درسی و غیر درسی دانشگاه اسلامی علوم رضوی در ضلع جنوبی قرار دارد که خرید برای همگان آزاد است.
- در ضلع شرقی صحن ، هتل قصرالضیافه برای مهمانان دُول خارجی، مقبره پیرپالاندوز ، بازارچه هدایت.
- در ضلع شمالی صحن ، ساختمان بنیاد پژوهش های اسلامی آستانقدس رضوی است که درب ورودی آن ، از ضلع شرقی دوربرگردان طبرسی می باشد.

سایر مراسم :

- مراسم گل والای والا: در شب تولد حضرت رضا(ع) و تولد حضرت معصومه(س) ، خدام با گل و با نظمی خاص به حرم وارد می شوند.
- مراسم زیر سایه خورشید: (زیارت بعید) در دهه کرامت(۱۰ روز از اول ذی القعدة، ولادت حضرت معصومه"س" تا ولادت امام رضا"ع") ، خدام با لباس و نشانه ها مثل چوب پر ، آرم سفید ، کلاه و پرچم متبرک ، به شهرهای دور و کشورهای مجاور می روند و عاشقان از راه دور زیارت می کنند.

ضمناً لازم است نقشه جدید اماکن مقدس حرم مطهر رضوی را دریافت نموده و با دقت محل دقیق صحن ها و رواق ها (اعم از روسطحی و زیرسطحی) و همچنین اماکن مجاور هر یک از آنها را بشناسید.

موفق باشید.

مدیریت آموزش حرم مطهر رضوی - کشیک ششم

تنظیم : مدرس حرم شناسی - دکتر فرخ معینی

بهار سال ۱۴۰۲